Муқәддәс Китап

Тәврат 32-қисим

«Юнус»

© Муқәддәс Китап 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Уйғурчә Муқәддәс тәрҗимиси»

Тәврат 32-қисим

«Юнус»

(Юнус пәйғәмбәрниң китави)

Кириш сөз

Тәвраттики «Юнус пәйғәмбәр» дегән китап қисқа болғини билән, бу китап Худаниң инсанларға болған сәмимий муамилилири вә меһри-муһәббити җәһәттә чоңқур мәзмун вә саватларға толған шәрәплик китаптур. Биз кейинчә китаптики бир нәччә чоңқур әһмийәтлик ишлар үстидә қисқичә тохтилип өтимиз. Худаниң Муқәддәс Роһиниң оқурмәнләргә яр болуп, китапниң сирлирини ачсикән дәп дуа қилимиз.

Юнус пәйғәмбәрниң «қачқун пәйғәмбәр» дегән нами бар. Бәзи кишиләр Юнус пәйғәмбәр җүрәксизлигидин, йәни зораванлиққа чоқунидиған әшәддий Асурийәликләрдин қорқуп, Худаниң сөзлирини уларға йәткүзүштин баш тартип қачқан дәп ойлайду, вә шундақ ойлап уни пәқәт чүшәнмәйду. Биз китапни оқуғинимизда ундақ қарашниң пүтүнләй хата екәнлиги испатлиниду; һәмдә әксичә, Юнусниң адәм һәм пәйғәмбәр сүпитидики улуқ бир зат екәнлиги очуқ көрүниду, дәп ишинмиз.

китапниң зади қайси вақитта йезилғанлиғи намәлум. Бирақ Юнус пәйғәмбәр Исраилниң шималий падишалиғидики Йәрәбоам (II) падиша болған мәзгилдә (миладийәдин илгәрки 793-753-жилларда) пәйғәмбәрлик қилған, дәп қараймиз. Униң бир бешарити Тәвраттики «Падишалар (2)» 14-бапта хатирилиниду. Тәвраттики ушбу қисимда болса униң Худа тәрипидин Асурийә империйәсиниң пайтәхти Ниневә шәһиригә әвәтилгәнлиги хатириләнгән.

«Юнус» дегән китапни тәһлил қилиштин авал, «Асурийләр» тоғрисида қисқичә тохтилишимизға тоғра келиду. Археологларниң тапқанлиридин, қезип чиқарған қедимки таш пүтүкләрдин вә яднамилардин билимизки, Асурийәликләр интайин хурапий бир милләт еди; улар бир нәччә хил бутларға чоқунған; уларниң әқидилирини хуласилап ейтқанда, уларни зораванлиққа, рәһимсизликкә вә һоқуққила чоқунған дегили болиду. Улар дүшмәнлиримизни қанчә әшәддийлик билән битчит қилсақ, уларни әсиргә елип қанчә вәһший қийин-қистаққа алсақ, кәлгүсидә уруш қилиш күчимиз шунчә күчлүк болиду, дәп ишәнгән. Төвәндики бир нәччә сөз Юнус пәйғәмбәрдин 50 жил илгири яшиған Асурийәниң «Ашур-Банипал» исимлиқ бир падишасиниң жилнамисидин елинған: —

«Мән Тела дегән шәһәргә йеқинлаштим... Бу шәһәр интайин пухта болуп, үч сепил билән қоршалған. Шәһәрдикиләр бу сепиллириға ишинип, мән билән сүлһ түзүп, путлиримни қучағлашни рәт қилди. Мән қаттиқ уруш вә қирғинчилиқ билән шәһәргә һуҗум қилип уни ишғал қилдим. Уларниң әскәрлиридин үч миңини қиличлаттим; олҗиларни, җүмлидин уларниң өй җабдуқлирини вә кала-қойлирини елип кәттим....

Уларниң арисидин алған әсирләрдин бәзилирини мән отқа ташливәттим... бәзилириниң бурнини, қулақлирини, бармақлирини кесивәттим... нурғунлириниң көзлирини оювәттим. Мән тирик қалғанлардин бир түврүк, өлүкләрниң башлиридин йәнә бир түврүк ясидим; уларниң башлиридин нурғунлирини шәһәрдики яғачларға қеқип бекиттим; яш қиз-жигитләрни от билән қийин-қистақ қилип өлтүрүвәттим; ахирда шәһәрни вәйран қилип әтраплирини астин-үстүн қиливәттим...».

Мана бу Юнус әвәтилмәкчи болған шәһәрдики кишиләрниң әһвали. Әнди Юнус немишкә қачқанлиғини оқурмәнләр өзи китапни оқуғинида ойлинип көрсун. Бу мәсилә үстидә һәм «Юнус»ниң башқа муһим нуқтилири һәм сориған соаллири тоғрисида китапниң қошумчисидә азрақ музакирилишимиз. Әнди «Юнус пәйғәмбәр» дегән китапниң өзигә келәйли!

Мәзмун: —

1-бап: Юнус Нинәвәгә әвәтилиду, бирақ қечип кетиду.
2-бап: Юнусни чоң белиқ жутувалиду. Юнусниң дуаси
3-бап: Юнус Нинәвәгә бариду. У Худаниң сөзлирини уларға йәткүзиду. Халайиқ товва қилиду.
4-бап: Юнус наразилиқ билдүриду. Худа униңға бәргән җавап-савақ.

Юнус

Юнус пәйғәмбәрниң Пәрвәрдигар бәргән вәзипидин қечиши

1 [1] Пәрвәрдигарниң сөзи Амиттайниң оғли Юнусқа йетип келип мундақ дейилди:
—[2] «Орнуңдин тур, дәрһал Нинәвә дегән әшу бүйүк шәһәргә берип, авазиңни көтирип
у йәрдикиләрни агаһландурғин; чүнки уларниң рәзилликлири Мениң көзүмгә қадилип
туриду».
[3] Бирақ Юнус орнидин туруп Пәрвәрдигарниң йүзидин өзини қачуруш үчүн Таршиш
дегән жутқа кәтмәкчи болди. Шуңа у Йоппа шәһиригә берип, Таршишқа баридиған кемә
тепип, кирасини төләп униңға чүшти вә кемичиләр билән бирликтә Таршишқа берип,
Пәрвәрдигарниң йүзидин өзини қачурмақчи болди.
[4] Пәрвәрдигар болса зор бир боранни деңизға ташлиди; шуңа деңизда дәһшәтлик қара
боран чиқип, кемә парчилинип кәткили тас қалди. [5] Кемичиләр болса бәк қорқуп кетип,
һәр қайсиси өз илаһлириға хитап қилип дуа қилишти; улар кемини йеникликсун дәп
униңдики жүк-тақларни деңизға ташливәтти. Бирақ Юнус болса, кеминиң асти қәвити-
гә чүшүвелип, шу йәрдә өлүктәк ухлаватқан еди.
[6] Кемә башлиғи униң йениға келип униңға: «Әй, ухлаватқан киши, бу қандақ қилиғиниң?
Орнуңдин тур, илаһиңни сеғинип нида қил! Ким билиду, илаһиңниң нәзири чүшүп
бизни һалакәттин қутқузуп қаламду техи?» — деди.[7] Улар бир-биригә: — Келиңлар, бу
күлпәтниң кимниң вәҗидин бешимизға чүшкәнлигини бекитиш үчүн чәк ташлайли, —
дейишти. Шундақ қилип улар чәк ташлашти; ахирда чәктә Юнус чиқип қалди.
[8] Улар униңдин: — Қени, ейт, бешимизға чүшкән бу күлпәт кимниң сәвәвидин болувати-
ду? Сениң тирикчилигиң немә? Нәдин кәлдиң? Қайси әл, қайси милләттин сән? — дәп
сориди.
[9] У уларға: — Мән болсам ибраний миллитидин, әршләрдики Худадин, йәни деңизни,
йәр-зиминни яратқан Пәрвәрдигардин қорққучимән, деди.
[10] Бу сөз уларни интайин қорқутувәтти. Улар: «Сән зади немә иш қилған?» — дәп сориди
чүнки улар униң Пәрвәрдигарниң йүзидин қачқанлиғини билгән еди, чүнки улар буни
униң өз ағзидин аңлиған еди.
[11] Улар униңдин: — Әнди биз сени қандақ қилсақ деңиз биз үчүн тинчлиниду? — дәп
сориди; чүнки деңиз долқуни барғансери әвж елип кетивататти.
[12] У уларға: — Мени көтирип деңизға ташливетиңлар, шу чағда деңиз силәр үчүн ти-
нчлиниду; чүнки билимәнки, бу зор боран мениң сәвәвимдин силәргә чүшти, — деди.
[13] Бирақ бу адәмләр күчәп палақ уруп қирғаққа йетишкә тиришти; амма йетәлмиди,
чүнки деңиз қеришқандәк техиму долқунлап кетивататти.[14] Улар Пәрвәрдигарға ил-
тиҗа қилип пәряд көтирип: — Аһ Пәрвәрдигар, Сәндин өтүнимиз, бу адәмниң җенини
алғанлиғимизни биздин көрмигәйсән! Бигуна бир адәмниң қенини төкүшниң гунай-
ини үстимизгә қоймиғайсән! Чүнки Сән Пәрвәрдигар Өзәңниң халиғиниңни қилдиң!

1:2 Яр. 10:11,12; Юн. 3:3
1:3 **«Таршиш»** - қедимки заманларда «Таршиш» дәйдиған үч жут бар еди. Биринчиси, шималий Африқида *(һазирқи Маракәш әтрапида)*; иккинчиси Испанийә, үчинчиси Әнглийә болуши мүмкин еди. Мошу йәрдә қайси Таршиш екәнлигини биз билмәймиз. Бирақ уларниң һәммиси Пәләстиндин интайин жирақ, Нинәвәгә баридиған йолниң әкси йөнилишидә болуп бир нәччә миң километр жирақлиқта еди. **«Йоппа»** - «Йоппа»ниң һазирқи исми «Хайфа» яки «Жаффа», Исраилийәниң әң муһим портидур.
1:9 **«Ибраний миллитидин»** — йәни йәһудий миллитидин.

— дәп нида қилди.
[15] Шуниң билән улар Юнусни көтирип елип деңизға ташливәтти; деңиз долқунли-
ништин шуан тохтиди. [16] Шуниң билән бу адәмләр Пәрвәрдигардин қаттиқ қорқти; улар
Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқ қилип қәсәм ичишти.
2 [1] Бирақ Пәрвәрдигар Юнусни жутувелишқа йоған бир белиқни әвәткән еди. Юнус
болса бу белиқниң қарнида үч кечә-күндүз турди.

Чоң белиқниң қарнида туруп дуа қилиш

[2] Юнус белиқниң қарнида туруп Пәрвәрдигарға мундақ дуа қилди: —
[3] «Мән дәрд-әлимимдин Пәрвәрдигарға пәряд көтәрдум,
У маңа ижабәт қилди.
Мән тәһтисараниң тәктидин пәряд қилдим,
Сән авазимға қулақ салдиң.
[4] Чүнки Сән мени деңиз тәктигә, деңиз қарниға ташливәттиң,
Кәлкүн еқинлири мени арисиға еливалди,
Сениң барлиқ долқунлириң һәм өркәшлириң үстүмдин өтүп кәтти;
[5] Вә мән: «Мән нәзириңдин ташливетилгәнмән;
Бирақ мән йәнила муқәддәс ибадәтханаңға қарап үмүт билән тәлмүримән» — дедим.
[6] Сулар мени жутуп кәткидәк дәрижидә оривалди,
Деңиз тәкти мени қапсивалди;
Деңиз чөплири бешимға чирмишивалди.
[7] Мән тағларниң тәглиригичә чүшүп кәттим;
Йәр-земин тегидики тақақлар мени әбәдил-әбәткичә қамап қойди;
Һалбуки, Сән җенимни һаң ичидин чиқардиң, и Пәрвәрдигар Худайим.
[8] Җеним ичимдә һалидин кәткәндә Пәрвәрдигарни есимгә кәлтүрдум,
Дуайим Саңа йетип,
Муқәддәс ибадәтханаңға кирип кәлди.
[9] Бемәна әрзимәс бутларға чоқунғанлар өзигә несип болған меһриванлиқтин мәһрум
болиду.
[10] Бирақ мән болсам тәшәккүр садайим билән Саңа қурбанлиқ қилимән;
Мән ичкән қәсәмлиримни Сениң алдиңда ада қилимән.
Ниҗат-қутқузуш Пәрвәрдигардиндур!»
[11] Пәрвәрдигар белиққа буйруди, белиқ Юнусни қуруқлуққа қәй қилди.

2:1 **«Йоған бир белиқ»** - «юнус белиғи» бәлким бу иштин қоюлған намдур. Бирақ «юнус белиғи» *(инсанларға амрақ болғини билән)* адәмни жутқидәк чоңлуқта йоқ.
2:1 Мат. 12:40; 16:4; Луқа 11:30
2:3 **«Тәһтисара»** — *(ибраний тилида «шеол»)* «йәр астидики сарай» *(йәни, «тәкт сарайи»)*, өлгәнләрниң роһлири баридиған, қиямәт күнини күтидиған җайни көрситиду. Юнус өзини өлүп, тәһтисараға чүшкәндәк һес қилиду. Йәнә бир мүмкинчилиги барки, у белиқ қарнида һәқиқәтән өлгән, андин Худа уни *(белиқниң ағзидин чиққанда)* тирилдүргән.
2:3 Зәб. 119:1
2:4 Зәб. 41:8
2:5 **«Бирақ мән ... тәлмүримән»** — башка бирхил тәрҗимиси: «Мән қандақму муқәддәс ибадәтханаңға үмүт билән тәлмүрәп қараймән?».
2:10 Зәб. 3:9; 49:14,23; 115:8; Һош. 14:3; Ибр. 13:15

Нинәвә шәһиргә берип Худаниң хәвирини йәткүзүш

3 1 Пәрвәрдигарниң сөзи иккинчи қетим Юнусқа йетип мундақ дейилди: —
2 «Орнуңдин тур, Нинәвә дегән әшу бүйүк шәһәргә берип, Мән саңа тапшурған хәвәр-
ни уларға жакала».
3 Юнус орнидин туруп Пәрвәрдигарниң сөзи бойичә Нинәвә шәһиригә барди. Нинәвә
болса наһайити бүйүк бир шәһәр болуп, шәһәрниң өзила үч күнлүк йол еди.
4 Юнус шәһәр ичигә кирип бир күн маңди, у: —
Қириқ күндин кейин, Нинәвә шәһири вәйран қилиниду! — дәп жакалиди.
5 Нинәвәдикиләр Худаниң сөзигә ишәнди. Улар роза тутулсун дәп елан қилип, мөтивәр-
ләрдин тартип әң кичигигичә уларниң һәммиси бөз кийим кийди. 6 Бу сөз падишаға
йәткәндә, уму тәхтидин туруп, тонини ташлап бөз кийим кийип күллүккә кирип олтар-
ди. 7 У йәнә әмри арқилиқ пүткүл Нинәвә шәһиригә мунуларни жакалиди: — «Падиша
һәм ақсүнәкләрниң ярлиғи бойичә, Нинәвә шәһиридики һеч қандақ адәм, ат-улақ, кала,
қой падилири һеч нәрсигә еғиз тәгмисун; һеч нәрсини йемисун, суму ичмисун. 8 Һәр
бир адәм вә һайван бөз кийсун, һәр бири Худаға қаттиқ пәряд көтәрсун; һәр бири яман
йолдин янсун, һәр бири қолини зораванлиқтин үзсун; 9 ким билиду, буниң билән Худа
қаттиқ ғәзивидин йенип бизни һалак қилмасмекин?».
10 Шуниң билән Худа уларниң әмәллирини, йәни яман йоллардин янғанлиғини көрүп,
уларға қаратқан балайи-қазани чүшириштин йенип, шу балияқазани чүшәрмиди.

Пәрвәрдигар Юнус пәйғәмбәргә бәргән тәрбийә-савақ

4 1 Амма бу иш Юнусни интайин нарази қилип, уни қаттиқ ғәзәпләндүрди.
2 У Пәрвәрдигарға: — «Аһ, Пәрвәрдигар, өз жутумдики чағда Сениң шундақ
қилидиғанлиғиңни демигәнмидим? Шуңа мән әслидә Таршишқа қачмақчи болғанмән;
чүнки мән билимәнки, Сән меһри-шәпқәтлик, рәһимдил, асан ғәзәпләнмәйдиған,
чоңқур меһриванлиққа толған, кишиләрниң бешиға күлпәт чүшириштин янғучи
Худадурсән. 3 Әнди Пәрвәрдигар, женимни мәндин елип кәт, өлүм мән үчүн яшаштин
әвзәл» — деди.
4 Пәрвәрдигар униңдин: — Бундақ аччиқланғиниң тоғриму? — дәп сориди.

5 Андин кейин Юнус шәһәрдин чиқип, шәһәрниң шәрқий тәрипигә берип олтарди. У шу
йәрдә өзигә бир чәллә ясап, шәһәрдә зади немә ишлар боларкин дәп униң сайисидә ол-
тарди.
6 Пәрвәрдигар Худа Юнусни өз паракәндичилигидин қутқузуш үчүн, униң бешиға сайә
чүшсун дәп униңға бир кичик дәрәқни өстүрүп тәйярлиди. Юнус кичик дәрәқтин интай-
ин хурсән болди. 7 Бирақ иккинчи күни таң атқанда Худа бир қурутни тәйярлап әвәтти.
Қурут бу кичик дәрәқни пилигигә зәрбә қилип уни қурутувәтти. 8 Күн қизарғанда, Худа
интайин иссиқ бир шәриқ шамилини тәйярлиди; күн тәптини Юнусниң бешиға чүшәр-

---

3:3 **«Үч күнлүк йол»** — бәлким шәһәр вә униң әтрапидики жайлардин өтүш үчүн үч күн меңиш керәклигини көрситиду. Қедимки Нинәвә шәһириниң аһалиси икки миллион әтрапида еди. Бәзи алимлар «үч күнлүк йол» дегәнни шәһәрни айлинишқа үч күн кетиду дәп қарайду.

3:5 **«бөз кийим кийиш»** — қедимки заманларда адәмниң қаттиқ товва қилишини билдүрәтти.

3:5 Мат. 12:41; Луқа 11:32

3:6 **«күллүк»** — қедимки заманларда товва қилиш яки қаттиқ қайғуни билдүрүш үчүн адәмләр күл догисида олтиратти. Қедимки шәһәрләрниң сиртида адәттә чоң бир «күл догиси» болатти, Нинәвә шәһиридә мундақ күллүкләр көп болуши мүмкин еди.

3:9 Йо. 2:14

4:2 Мис. 34:6; Зәб. 85:5; Йо. 2:13

ди, уни һалидин кәткүзди. У өзигә өлүм тиләп: — Өлүм мән үчүн яшаштин әвзәл, — деди.
[9] Бирақ Худа униңдин: — Сениң әшу кичик дәрәқ сәвәвидин шундақ аччиқлинишиң тоғриму? — дәп сориди.
У җавап берип: — Һәә, һәтта өлгидәк аччиғим кәлгини тоғридур, — деди.
[10] Пәрвәрдигар униңға мундақ деди: — «Сән һеч әҗриңни сиңдүрмигән һәм өзәң өстүрмигән бу кичик дәрәққә ичиңни ағриттиң; бирақ у бир кечидила өзи өсүп, бир кечидила қуруп кәтти; [11] Әнди Мениң оң қоли билән сол қолини пәриқ етәлмәйдиған йүз жигирмә миң адәм олтирақлашқан, шундақла нурғун мал-варанлириму болған Нинәвәдәк бундақ бүйүк шәһәрдикиләргә ичимни ағритип рәһим қилишимға тоғра кәлмәмду?».

4:9 **«һәтта өлгидәк аччиғим кәлгини тоғридур»** — башқа бирхил чүшәнчиси: «Бу дуниядин кәткүчә аччиқлишим тоғридур». Һеч болмиғанда бу ибарә Юнусниң аччиғиниң әң жуқури пәллигә йәткәнлиги, униң аччиғиниң буниңдинму артуқ болмайдиғанлиғини көрситиду.

4:11 **«Оң қоли билән сол қолини пәриқ етәлмәйдиған йүз жигирмә миң адәм»** - кичик балиларни көрсәтсә керәк.

Қошумчә сөз

Юнусниң Асурийәликләргә вәз ейтиш вәзиписидин қечип кетишини чүшиниш үчүн, йәнила уларниң қандақ кишиләр екәнлиги һәм уларниң Юнусниң өз жутдашлири болған Исраиллар билән қандақ мунасивити бар екәнлиги тоғрилиқ азрақ сөзлигинимиз түзүк.

Биз кириш сөздә Асурийәликләрниң падишаси «Ашурбанипал»ниң зораванлиқ һәрикәтлирини азрақ тонуштурдуқ. Падишаниң рәһимсизлиги кейинки падишалар үчүн муқим «истела қилиш өлгиси» болуп қалған. Юнусниң дәвригә кәлгәндә, Асурийә империйәсини дунийадики әң чоң «Күч егиси» вә йәнә келип, «Худасизлиқниң дәл өзи» дәп һесаплиғили болатти. Исраиллар алибурун уларға еғир селиқларни тапшурғучи болуп қалған еди. Юнус йәнә униңдин 600 жил илгири Балаам исимлиқ бир пәйғәмбәрниң Асурийәниң қорқунучлуқ бир әл болуши тоғрилиқ бир бешарәтни қилғининиму биләтти. Амос пәйғәмбәрму Асурийәниң тајавуз қилидиғанлиғини алдин-ала ейтқан еди («Амос» 3:11-15, 6:1, 6:14-15ни көрүң; Амос пәйғәмбәр қәстән беваситә Асурийәниң исмини көрсәтмәйду). Юнусниң дәвридә, Асурийәликләр Юнус вә униң жутдашлирини езишкә, уларға тајавузлуқ қилишқа башлиған. Шуңа Юниста һәм жутдашлирида, кәлгүсидә өзлиригә бәлким дүшмән болидиған бу империйәгә вә милләткә өчмәнлик һәм улардин бирхил қорқунуч шәкиллинишкә башлиған. Шуниң үчүн Юнусниң Худаниң өзигә чүшәргән бу империйәдикиләргә вәз ейтиш тоғрисидики буйруғиға болған һәйранлиғини тәсәввур қилиш тәс!

Гәрчә Юнус уларға йәткүзидиған «Қириқ күндин кейин, Нинәвә вәйран болиду!» дегән хәвәрдә һеч қандақ үмүт көрүнмигән болсиму, у Худаниң характерини убдан биләтти. Демәк, Худа инсанға уларниң гуналири яки қилмиш-әтмишлири тоғрилиқ сөз қилғанда, буниң билән тәң уларға қутулуш йолини көрсәтмәй қоймайду. Бу нуқта 4-бап, 1-2-айәттә бизгә еник көрүниду: —

«**Әнди бу иштин Юнус интайин нарази болуп, ғәзәпләнди. Аһ, Пәрвәрдигар, өз жутумдики чағда сениң шундақ қилидиғанлиғиңни демигәнмидим? Шуңа мән әслидә Таршишқа қачмақчи болғанмән; чүнки мән билимәнки, Сән меһир-шәпқәтлик, рәһимдил, асан ғәзәпләнмәйдиған, чоңқур меһриванлиққа толған, кишиләрниң бешиға күлпәт чүшириштин янғучи Худадурсән**».

Юнусниң бу сөзи, шүбһисизки, бу пүтүн китапни чүшинишкә ачқуч болиду. Юнус Худаниң кәчүрүм қилидиған, меһир-муһәббәтлик Худа екәнлигини билгән; бирақ у Худаниң Асурийәликләрни кәчүрүм қилиши, уларға меһир-муһәббәтлик болушини халимайтти. Әксичә, у бу өз вәтинигә тәһдид болған, униң үстигә «жиркиничлик бутпәрәс», залим бу қовмни Худаниң һалак қиливетишини халайтти.

Шуниң билән Юнус Худаниң әмрини аңлап, униң сөзигә кирмәй Асурийәгә әмәс, бәлки «**Пәрвәрдигарниң йүзидин қечиш үчүн Таршиш дегән жирақ жутқа бармақчи еди**». Буни оқуғинимизда һәйран қалмаймиз. Униң қечиш сәвәви Асурийәликләрниң униң хәвирини қобул қилмай, мазақ қилип, униңға зиянкәшлик қилишидин қорққанлиғи үчүн әмәс, бәлки дәл униң әксичә, уларниң бу хәвәрни қобул қилип, товва

қилип қелишидин қорққан. Улар товва қилидиған болса, ундақта Худа уларни чоқум кәчүрүм қилатти, әлвәттә. У бундақ болушни халимайтти.

Биз Асурийәдикиләр тоғрисида жуқурида азрақ хәвәрдар болдуқ. Шуниң үчүн биз Юнусниң «қачқанлиқ»иға әмәс, бәлки униң ишәш-етиқадиға һәйран қелишимиз керәк. Бутпәрәсликкә һәм зораванлиққа берилгән, «яқа жуттикиләрни өлтүрсәк, бизгә сеһрий күч пәйда болиду» дәп қариған икки миллион аһалиси болған пүтүн бир шәһәрниң ялғуз бир адәмниң бәргән хәвирини аңлапла һәр җәһәттин турмуш истилини толуқ өзгәртишини ким тәсәввур қилалайду? Йәнә келип, мошу шум хәвәрни йәткүзгүчи адәм улар пәс көридиған ят милләттин турса? Билишимизчә (гәрчә улар униң чоң белиқниң қарнида «тирилиш»идин бир аз хәвәр тепип униңдин бәк қорқуш мүмкинчилиги болсиму), Юнус уларниң алдида һеч қандақ мөҗизә яратқан әмәс. Бирақ улар униң хәвирини Худадин кәлгән дәп ишәнди. Юнусму һәм дәл бу нәтиҗини биләтти, лекин халимайтти!

Шуниң үчүн биз дунияда яшаватқан кишиләр арисида Худаниң күч-қудритини Юнус тонуғандәк һәқиқәтән тонуйдиғанлар наһайити аздур, дәп қараймиз. Юнус мошундақ ишәши чоңқур аз сандики кишиләрдин болмиған болса, униң бундақ ойлиғинини қандақму чүшәндүрәләймиз? Адәмләрни худасизлиқтин қайтишқа қайил қилмақчи болған һәр бир киши бу вәзипиниң тәслигини убдан билиду!

Юнусниң Худаниң күч-қудритини тонуп йетиши деңизда чиққан әшу боранда бизгә аян болиду. Бу боранниң арқисида ким барлиғидин, өзиниң боранға сәвәпчи екәнлигидин һәм кемичиләр уни кемидин ташливәтсә, боранниң тохтайдиғанлиғидин униң һеч қандақ гумани йоқ еди. Кемидикиләр болса Йәһудийлар әмәс, һәқиқий Худаға ишәнгәнләрму әмәс еди (бирақ кейин ишәнгүчиләр болди); бирақ улар авал Юнусниң өзини деңизға ташливетиш тоғрисидики тәливини рәт қилди, андин уни қутқузайли дәп өз җанлирини тәвәккүл қилди. Бәлким Худа Юнус өзи «худасиз капирлар» дәп қариған мошу адәмләр арқилиқ, уни кәмтәрликкә кәлтүрмәкчи болуп униңға һәқиқий әхлақниң қандақ екәнлигини үгитиватқан еди. Юнус уларниң миллитидин болмисиму, уларниң етиқадида болмисиму, бирақ улар уни «биздәк бир инсан» дәп қарап, униңға меһир-муһәббәтлик муамилә қилди. Улар Юнусниң орнида болған болса, у уларға шундақ муамилә қилған болаттиму? Етиқатсиз адәмләрниң қилғанлири етиқатлиқ кишиләрниңкидин яхши болса етиқатчиларға шунчә зор савақ болиду! Әгәр етиқатчиларниң ипадиси шундақ болса, ундақта уларниң «етиқат»иниң немә қиммити болсун?

Мошу ишларда инсан балилириға нисбәтән Худаниң күч-қудритини тонуп йетиш интайин муһим бир сават болсиму, Худаниң Юнусқа (шундақла бизләргә) буниңдинму улуқ мәхсити бар еди — йәни Өзиниң характерини вә муддиалирини тонуп йәткүзүштин ибарәт еди; андин ахирда у Юнусниң (шундақла бизләрниң) шу мәхсәт-муддиалирида, арзулирида һәм муһәббитидә Өзи билән бир болушини халайтти. Адәмләр ашундақ тәрәпләрдә Худа билән биллә болсила, андин һәқиқәт билән пәйғәмбәр атилатти. Бундақ адәмләр сөзидила әмәс, пүтүн вуҗудида, паалийәтлиридә, һаятлирида Худаға вакалитән сөзләйду.

Юнусниң белиқниң қарнида қилған дуаси иккинчи бапта хатириләнгән. Мундақ ишни баштин өткүзүшниң қандақ болидиғанлиғини тәсәввур қилалмаймиз. Бирақ Юнусниң дуасида Худаниң уни һәтта шунчә қорқунучлуқ бир йәрдинму қутқузидиғанлиғиға болған ишәш-етиқади һәм үмүти әҗайип еник көрүлиду. Униң ишәшкә толған дуасидин бу қутқузулуш алибурун йүз бәргәндәк билиниду. Бирақ униң дуасидин йәнә бир ишни байқиғили болидуки, униң дуа сөзлири бундақ қорқунучлуқ тәҗирибиниң вәһимилиридин ешип техиму қорқунучлуқ ишларни тәсвирләшкә өтиду; бу дуасиниң өзини бирхил бешарәт дәп ишинимиз. Биз төвәндә бу бешарәт тоғрилиқ тохтилимиз.

Юнус Нинәвәгә бәргән бешарәт интайин аддий: — «**Қириқ күндин кейин, Нинәвә шәһири вәйран қилиниду!**» (3-бап). Бу хәвәрдә кәчүрүм қилиништин һеч қандақ үмүт көрүнмәйду. Бирақ Нинәвәликләр Худаниң уларға товва қилиш пурситини бәргәнлигини чүшәнгән еди; товва қилиши билән улар дәрвәқә Худаниң кәчүрүмигә еришкән. Буниңдин Худаниң рәһим-шәпқәтлири көп екәнлигини көримиз. Инҗилда дейилгәндәк: «**Рәб Өз вәдисини орундашни (бәзиләрниң «кечиктүрди» дәп ойлиғинидәк) кечиктүргини йоқ, бәлки һеч кимниң һалак болушини халимай, һәммә инсанниң товва қилишиға киришини арзулап, силәргә кәңчилик қилип вақитни созмақта**» («2Пет.» 3:9).

Биз йәнә, бәзи бешарәтләрниң «шәртлик» екәнлигини көримиз — адәмләр товва қилса, бешарәт қилинған «тәрбийилик җаза» чүшмәйду. Охшашла, Худаниң мөмин бәндилири итаәтсизлик қилса, бешарәт қилинған бирәр бәрикәткә еришәлмәслигиму мүмкин («Йәр.» 18:1-10). Нинәвә қириқ күндин кейин вәйран болмиди. Бирақ тарих шуни бизгә испатлидики, улар Худаниң агаһини унтуған. Бәлким бир дәвирдин кейин (йәни шу чағдики «Адад-Нирари» исимлиқ падишаниң өлүми билән) улар йәнила әслидики зораванлиқ йолиға қайтти. Юнус уларға йәткүзгән агаһ-гувайи Наһум пәйғәмбәр (миладийәдин илгәрки 660-630-жиллар) тәрипидин тәкрарланған. Бирақ бу қетим Асурийә қулақ салмиди. Нинәвә шәһири пүтүн империйәси билән миладийәдин илгәрки 612-жили Бабил империйәси тәрипидин пүтүнләй вәйран қилинған.

Әнди Юнус тоғрисидики темиға қайтайли. У Худаниң хәвирини йәткүзди, бирақ униң арзуси Худаниң қәлби һәм муддиаси билән бир болған әмәс. У Худаниң бу «бир талай капирлар»ни кәчүрүм қилишини халимайтти; у Худаға аччиқлап, Униң һөкүмигә наразилиқ билдүрүп, һәтта өлсәм дәп дуа қилған. Худаниң дуаларни, һәтта пәйғәмбәрниң дуасини иҗабәт қилишиниң дайимлиқ болмаслиғи яхши иштур. Худаниң Нинәвәликләргила әмәс, бәлки Юнусқиму Өзиниң муһәббәтлик муддиаси бар еди. Юнус һәтта Худаниң йоллирини әйипләйдиған дәриҗидә җаһил болғини билән, Худа униңдин ваз кәчмигән. Худа униңға Өзиниң қәлби һәм характерини билдүридиған карамәт бир йолни таллиған. Юнус үмүт қилғинини, йәни шәһәрниң вәйран болушини күтүп олтарғинида, у өзи үчүн бир чәллә ясиди. Чәллә анчә көңүлдикидәк болмиған болса керәк, чүнки өзигә сайә беридиған кичик бир дәрәқ бир кечидила өсүп чиққанда, у бөләкчила хурсән болди. Юнус әслидә дехан болуши мүмкин, чүнки униң адәттин ташқири хошаллиғи хатириләнгән. Бу хошаллиғи кичик дәрәқниң өзигә сайә беридиғанлиғидинла болған әмәс, бәлки у униң бәк чирайлиқ бир өсүмлүк екәнлигидин һәм шунчә тез өсидиғанлиғидин көп һозур алғанлиғидин болған. Һалбуки, Худа алибурун Юнусқа тәрбийә һәм савақ болидиған нәрсиләрни, йәни әшәддий бир боранни, уни жутувалидиған чоң бир белиқни, тез өсидиған кичик бир дәрәқни тәйярлап әвәткән

болсиму, униңға әбәдил-әбәт пайдиси болсун үчүн йәнә икки нәрсини униң үчүн алаһидә тәйярлиған. Биринчиси — қурут, иккинчиси — шәриқтин чиққан қизиқ бир шамал. Қурут болса тални йәп қурутиду, шамал болса униң үстигә чүшидиған қуяшниң тәптини күчәйтип, униң өсүмлүктин мәһрум болуш һәсритини техиму һес қилидуриду. Униңға шунчә көп һозур йәткүзгән, униңға сайә болған шунчә гөзәл бир өсүмлүкниң әрзимәс бир қурутниң зәрбиси билән туюқсиз қуруп кетиши униң ғәзивини қозғайду.

Бирақ Худа йәнә Юнус аччиғида турғинида униңға: — **Бундақ аччиқланғининң тоғриму?** — дәп мулайимлиқ билән сорайду.

Юнус «**Мениң аччиқлиғиним тоғра**» дәп җавап бериду — дәрәқ немишкә шунчә туюқсиз вәйран қиливетилиду? Дәрәқтә немә гуна болсун? Униң үстигә Юнус ялғузлуқ һәм үмүтсизлик ичидә униңдин зоқ алған турса? Бир гунасиз гөзәл өсүмлүк немишкә бекардин-бекар түгәштүрүветилиду? Юнус өзи әҗир сиңдүрмигән амма һозур алған шу дәрәқниң түгишишигә аччиқланған йәрдә, Худа униңдин «Мән Өзәм яратқан (һәм шундақла улардин бирхил һозур алалайдиған) Нинәвәдики нурғун бегуна балиларға рәһим қилсам болмамду? дәп сорайду. Дәл мошу муһим соал Юнусқа қоюлиду.

Худа Юнусқа: Нинәвәдә бир йүз жигирмә миң **«оң қоли билән сол қолини пәриқ етәлмәйдиған»** (йәни 120000 кичик бегуна бала) бар, дәйду. Нинәвә вәйран болған болса, Худа бу балиларға қандақ һессиятта болар? Улар һәргизму «**бир кечидила өскән**» әмәс — У уларни яратқан һәм туғулушидин тартип уларниң һалидин көйүмчанлиқ билән хәвәр елип кәлгән. Униң үстигә йәнә наһайити нурғун «**чоң-кичик мал-варанлар**» бар еди — Юнус өзи дехан туруқлуқ уларниң әһмийәтсиз вәйран болушиға һеч қандақ һесдашлиқ вә һәсрәттә болмасму? Әмәлийәттә Худаниң гәпниң темисини балилардин малға йөткигәнлиги, Өз сөзини бир кинайилик (сатирик, жумурлуқ) соалға айландурғанлиғидур. Юнус кала-қойларға көңүл бөлгән йәрдә, адәмләргә көңүл бөлмәсму? — шундақ екән, Худа Өзи яратқан адәмләргә, йәни Өзи көйүнидиған адәмләргә ғәмхорлуқ қилмасму? Юнус бу өсүмлүктә бирхил гөзәлликни көргән. Әнди адәм товва қилса, кәчүрүм қилинип турмушида бирхил гөзәллик пәйда болмамду? Юнус болса йәнила уларниң тезла һалак қилинишини халамду, яки Худа қариғандәк уларға қарамду? Юнус қәлбидә һәм муддиасида Худа билән бир болған болса, у уларни «кәлгүсидики дүшмәнләр» вә «иплас капирлар» дәп қаримайтти-дә, улардин сөйүнәтти, уларни қиммәтлик һесаплап, уларниму худди өзигә охшаш Худаниң меһир-муһәббитиниң объекти дәп ойлиған болатти.

Юнус мана мошу ишлар һәққидә Худаға бирәр ениқ җавапни бәргәнму? китапта бу тоғрисида һеч қандақ җавап хатириләнгән әмәс. Бәлким у Худаға бирдин-бир тоғра җавапниң «шундақ» болидиғанлиғини билгәчкә, Худаға һеч қандақ җавап бәрмигәнду? Юнус өзиниң нәпрәтлик позитсийисидин товва қилғанму? У Худаниң өз дүшмини болуш мүмкинчилиги болған адәмләрни кәчүрүм қилғанлиғини қобул қилғанму? Қобул қилған, дәп ишинимиз. Буни биз немидин биләләймиз? Испат дәл «Юнус пәйғәмбәр» дегән китапниң мәвҗут болушиниң өзидур. Юнус Худаниң һөкүмини қобул қилмиған болса, ундақта биз һәргиз бу вақиәләрдин хәвәрдар болалмайттуқ. Чүнки бу сөһбәтниң мәзмунидин хәвәрдар болған пәқәт Юнус һәм Худаниң Өзи. Юнус Худаниң буйруғи билән биз оқуған бу һәммә вақиәләрни бизгиму савақ һәм тәрбийә болсун дәп китапта хатирилигән, дәп ишинимиз. китапта бизниң Юнусниң барлиқ хаталиқлирини һәм натоғра ойлиғанлирини көрүшимизгә йол қоюлиду. Пәқәт Худа тәрипидин

кәмтәрликкә кәлтүрүлгән, тәрбийә қилинған Юнустәк бир адәмла өзиниң хаталиқлирини һәм гуналирини башқилар көрүп савақ алсун дәп шундақ рошән хатирилишигә рази болиду, әлвәттә. Худа Өз Муқәддәс Китавида оқурмән болған бизләргә башқиларниң хаталиқ вә гуналирини көрүшкә муйәссәр болуш имтиязини бериду. Бундақ болушниң сәвәви һәргиз «мән болсам, шундақ қилмайттим» дәп тәкәббурлишип кетишимиз үчүн әмәс, бәлки бу ишлардин савақ, тәрбийә елишимиз үчүндур.

Бизниңчә Худаниң: «**Ниневәдикиләргә ичимни ағритип, рәһим қилишимға тоғра кәлмәмду?**» дегән соалиға Юнусниң қандақ җавап бәргәнлиги хатириләнмигәнлигиниң, китапниң туюқсиз «тохтап қелиш»ниң бир сәвәви бар. Чүнки Худаниң бу соали пәқәт Юнусқила әмәс, бәлки бизгиму берилгәндур. «Ниневәдикиләргә ичимни ағритип рәһим қилишимға тоғра кәлмәмду дәйсән? Әнди әтрапидикилириңчу? Уларни җазалиғайсән дәп, яки уларни товва қилишқа йетәкләп кәчүрүм қилғайсән дәп дуа қилғиниң түзүкму? Сәндә Мениң адәмләргә рәһим қилидиған қәлбимдәк қәлб барму?» демәкчи Пәрвәрдигаримиз болған Худа.

Бу соал бизни беваситә Мәсиһ Әйсаниң Инҗилда хатириләнгән тәлимигә йетәкләп бариду. У нәччә қетим: «**Силәр башқиларниң гуналирини кәчүрүм қилсаңлар, әрштики Атаңлар силәрниң гуналириңларниму кәчүрүм қилиду; бирақ башқиларниң гуналирини кәчүрүм қилмисаңлар, Атаңларму силәрниң гуналириңларниму кәчүрүм қилмайду**» дәп тәлим бәргән (мәсилән, Инҗил «Матта» 6-бап). Мән әгәр өзәмни яратқан, апамниң балиятқусида апиридә қилинғинимдин тартипла маңа көйүнүп кәлгән Худаниң Өзиниң алдида гуна қилған болсам, әнди башқиларниң маңа тәсир йәткүзгән гуналирини һесаплап, уни көңлүмдә сақлашқа немә асасим бар?

Юнус пәйғәмбәрниң китавида биз муназириләшмигән нурғун башқа мәсилиләрму мәвҗут. Биз пәқәт йәнә бир иш тоғрилиқ, йәни Мәсиһ Әйсаниң Юнус пәйғәмбәр үстидә қилған гепи тоғрилиқ тохтилайли. Әйса Йәһудийларға тәлим бәргәндә бир нәччә қетим Юнус пәйғәмбәрни тилға алған, биринчиси болса: —

«**Рәзил һәм зинахор бу дәвир бир «аламәт»ниң көристилишини истәп жүриду. Бирақ бу дәвирдикиләргә «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән мөҗизилик аламәт»тин башқа һеч қандақ карамәт көрситилмәйду. Чүнки Юнус пәйғәмбәр йоған белиқниң қосиғида үч кечә-күндүз ятқандәк, Инсаноғлиму охшашла үч кечә-күндүз йәрниң бағрида ятиду.**
Сорақ күни Ниневә шәһиридикиләр бу дәвирдикиләр билән тәң қопуп, бу дәвирдикиләрниң гуналирини бекитиду. Чүнки Ниневәликләр Юнус пәйғәмбәр җакалиған хәвәрни аңлап, яманлиғидин товва қилған; вә мана, мошу йәрдә Юнус пәйғәмбәрдинму улуқ бириси туриду!» (Инҗил «Мат.» 12:39-41, «Луқа» 11:32).

(Йәһудийларниң шундақ «мөҗизилик аламәт»ни издиши уларниң Мәсиһ Әйсаға: — Өзәңниң Худа әвәткән Мәсиһ-Қутқазғучи екәнлигиңни испатлайдиған бир мөҗизә ярат! — дәйдиған тәливидур. Бирақ әмәлийәттә Мәсиһ Әйса аллибурун Өзиниң ким екәнлигини испатлайдиған нурғун мөҗизиләрни яратқан еди).

Юнусниң белиқ тәрипидин жутувелинип андин қусуп яндурулушини униң бирхил «өлүми һәм тирилиши» дегили болиду. Мәсиһ Әйсаниң «**Юнус пәйғәмбәрни тәстиқлиған «мөҗизилик аламәт»**»ни қандақ әмәлгә ашурғанлиғини төвәндики пакитлардин ойлап беқиң.

«Юнус»

(1) Юнус авал өз хәлқигә Худаниң сөз-каламини җакалиған («2Пад.» 14:25) лекин улар товва қилмиди. Униң пәйғәмбәрлик хизмити Галилийәдә башланған.

Кейин у «ят әлләр»гә Худаниң сөзини йәткүзгән.

Мәсиһму авал Өз хәлқигә Худаниң сөз-каламини җакалиған («Юһ.» 1:11) лекин улар товва қилмиди; Мәсиһниң пәйғәмбәрлик хизмитиму Галилийәдин башланған («Мат.» 4:12-16, «Луқа» 4:14).

Кейин У «ят әлләр»гә хуш хәвәрни җакалиған («Әф.» 2:17).

(2) Юнус өз ихтияри билән адәмләрниң арисидин (өзиниң гунайи түпәйлидин) өлүшкә ташливетилгән; униң боран һәм белиқ тәрәплиридин болған «өлүми» әшу боранни тиничландуруп, башқиларни қутқузуп һаятлиққа ериштүргән.

Мәсиһ Әйсаму адәмләрниң арисидин чәткә қеқилип, яғачқа миқлинип өлүшкә ташливетилгән; бирақ Униң өлүми Худаниң бизгә қаритилған ғәзивини тиничландуруп, башқиларни қутқузуп мәңгү һаятлиққа ериштүриду.

Охшимаслиқ шуки, Униң өлүми «өзиниң гунайи түпәйлидин» әмәс, бәлки У башқиларниң гуналирини өз үстигә алған.

(3) Юнус белиқниң қарнида үч кечә-күндүз ятқан.

Мәсиһ Әйса гөрдә үч кечә-күндүз ятқан. (Йәһудийларниң һесавичә, бәзидә бир қанчә саатму толуқ бир күн һесаплиниду)

(4) Юнус белиқниң қосиғидин «тирилгән»дин кейин, өз қовми болған Йәһудийларға әмәс, бәлки Йәһудий болмиған Нинәвәликләргә Худаниң сөзлирини җакалашқа барған.

Мәсиһ Әйса тирилгәндин тартип бүгүнгә қәдәр Өз расуллири һәм мухлислири арқилиқ Йәһудий әмәсләргә, җүмлидин бизләргә Инҗилдики хуш хәвәрни тарқитип кәлмәктә. Униң «Өз қовми» болған Йәһудийлар хуш хәвәрни (бүгүнгә қәдәр) асасән техи қобул қилмиған («Әф.» 2:17).

(5) Юнусниң белиқ қарнида қилған дуаси тоғрилиқ ойлайли. (2-бапта): —

— «**Мән дәрд-әлимимдин Пәрвәрдигарға пәряд көтәрдим,**
У маңа иҗабәт қилди.
Мән тәһтисараниң тәктидин пәряд қилдим, Сән авазимға қулақ салдиң».

Әмәлийәттә Юнус (у һәқиқәтән өлүп кәтмигән болса) тәһтисарада болмайтти. Бирақ Инҗилға асасән Мәсиһ Әйсаниң Роһи әшу йәргә берип Өзи чапрас яғачқа миқланғанда гунаниң һәм өлүмниң үстидин алған ғәлибисини шу йәрдә җакалиғанлиғини билимиз («1Пет.» 3:18-19, 4:6). Шу чағда тәһтисарада ятқан етиқатчиларниң роһлириниң һәммиси өзлириниң кәчүрүм қилинишиниң асасиниң дәл Мәсиһниң өлүминиң өзи екәнлигини тунҗа қетим билип, Мәсиһ билән биллә болушқа Униңға бағлиниду.

(2:3-4) «**Чүнки Сән мени деңиз тәктигә, деңиз қарниға ташливәттиң,**
Кәлкүн еқинлири мени арисиға еливалди,
Сениң барлиқ долқунлириң һәм өркәшлириң үстүмдин өтүп кәтти;
Шуңа мән: «Мән назириңдин ташливетилгәнмән — дедим.
Бирақ мән йәнила муқәддәс ибадәтханаңға қарап үмүт билән тәлмүримән».

Шүбһисизки, гәрчә Юнусқа шундақ (ташливетилгәндәк) туюлғини һәм у шундақ дегини билән, у әмәлийәттә Худаниң нәзиридин ташливетилгән әмәс. Бирақ биз Мәсиһ Әйсаниң һәр бир адәмниң гуналириниң җазасини Өз үстигә елиш үчүн һәқиқәтән әрштики Атисидин айрилиш азавини толуқ тартқанлиғини билимиз. Чәклик болған вақитлиқ айрилиш ичидә У һәр бир адәмниң мәңгүлүк дозихини Өз үстигә артқан болғачқа, Униңға етиқат қилғанлар Худаниң кәчүрүмигә еришәләйду.

(2:5-6) «**Сулар мени жутуп кәткидәк дәриҗидә оривалди,**
Деңиз тәкти мени қапсивалди;
Деңиз чөплири бешимға чирмишивалди.
Мән тағларниң тәглиригичә чүшүп кәттим;
Йәр-зимин тегидики тақақлар мени әбәдил-әбәткичә қамап қойди;
Һалбуки, Сән җенимни һаң ичидин чиқардиң, и Пәрвәрдигар Худайим».

Юнус «тағларниң тәглиригичә» чүшүп кәткән әмәс. Бирақ Мәсиһ Әйсаниң өзи әрштики Атисидин айрилғинида, У барлиқ мәвҗудатниң дәл теги-улиғичә берип гунани бир тәрәп қиливетип, Худа һәм Өзиниң мөмин бәндилири үчүн йеңи йәр-зиминниң улини бәрпа қилған.

Юнус болса өзиниң «җазаси» (әмәлийәттә тәрбийиси)ниң азавини «әбәдил-әбәткичә» тартмиған. Бирақ жуқурида дегинимиздәк, Мәсиһ Әйсаниң чәклик бир вақит ичидә (бәлким чапрас яғачта болған кейинки үч саат ичидә) һәр бир адәмниң дозихиниң мәңгү азаплирини, (йәни гунаниң һәқиқий тегишлик җазасини) Өз үстигә алған. Шуңа У чапрас яғачқа миқланған ахирқи үч саәттин кейин: «**Худайим, Худайим, немишкә мәндин ваз кәчтиң?!**» — дәп товлиған. Чүнки Өзи гунасиз болуп бизниңки гунайимиз үчүн, сиз билән мән кәчүрүм қилинип мәңгү һаятқа еришишимиз үчүн, Худа һәқиқәтән Униңдин ваз кәчкән; У «**гуналар үчүн қурбанлиқ**» болған.

«**Һалбуки Сән җенимни һаң ичидин чиқардиң, и Пәрвәрдигар Худайим**».

Худаниң Мәсиһ Әйсани өлүмдин тирилдүрүши һәм шуниң билән тәң Юнусниң бу бешарәтлик дуасиниң әмәлгә ашурулғанлиғи униң чапрас яғачтики өлүминиң гунаға, шундақла гунаға четишлиғи бар мәсилиләргә һәқиқәтән бирдин-бир тақабил турғучи болғанлиғиға испаттур. Қәдирлик оқурмән, Мәсиһ Әйсаниң хуш хәвирини аңлап «Юнус пәйғәмбәрниң мөҗизилик аламити»ни, йәни Мәсиһниң өзиңиз үчүн болған өлүмини һәм тирилишини қобул қилип, бу арқилиқ мәңгүлүк һаятни, Худаниң һозурида тинич-хатирҗәмликни тапқайсиз!

Амин!